

wanderlustpress

NO REST FOR THE WICKED, NO HOME FOR THE WANDERLUST

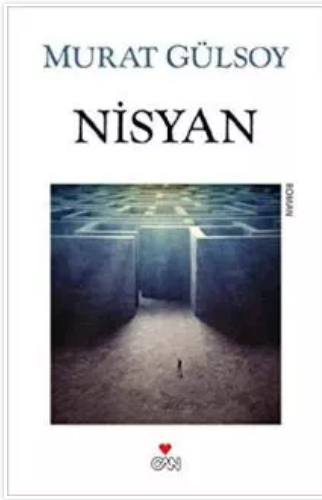
[BAŞLANGIÇ](#) · [EDEBİYAT](#) · [ÖLÜMÜN KIIYISINDA YAŞAMA KÖPRÜ: LOANA VE NİSYAN'DA BELLEK](#)

Ölümün Kıyısında Yaşama Köprü: Loana ve Nisyan'da Bellek

BY [BURCUALKAN](#) on [8 AĞUSTOS 2018 ÇARŞAMBA](#) · (o)

İlk bakışta çelişkili gibi görünse de, çoğu zaman varolma halinin farkındalığı yok olma ihtimalinin getirdiği yüzleşmeyle keskinleşir. Yaşamı bedenimizin sınırları doğrultusunda deneyimlediğimiz düşünülürse varoluşa dair en keskin farkındalık anlarımızın bedenin zayıfladığı, çöktüğü, yetersiz kaldığı durumlarda ortaya çıkması oldukça doğal. İnsan olmak beden sınırlılığında sıkışıp kalmış bir sınırsızlık vaadini de içerdiğinden olsa gerek beden tükenişi sert bir gerçek olarak kendini dayatır. Eğilime göre ruh, akıl, bilinç vb. ile temellendirilen zihin-beden ekseninde, iç dünyanın potansiyel zenginliğinin beden imkanlarıyla sınırlandırılması varoluşun trajik niteliğidir de aynı zamanda (ki bazı açılardan sanat bu trajediyle baş etme, sınırlılığı aşma çabası olarak tanımlanır). Yaşamın sonluluğu her yeni günü gölgelerken yaşanmış olanı da kıymetlendirerek yüceltir. Sonluluğumuz dahilinde yaşadıklarımızın, bizi biz yapan şeylerin hatıraları bir bakıma varlığımızın kanıtı ve varoluşun trajik gerçekliğine bir cevap olur.

Bu yaklaşımla değerlendirildiğinde, hatıralarımız, yani yaşamsal deneyimlerimizin duygusal yatırımlarla işlenmiş hali ve bunu mümkün kılan sistemi oluşturan belleğimiz zihin-beden ikiliğinde varoluşsal açıdan önemli bir yere sahip. Murat Gülsoy'un *Nisyan* ve Umberto Eco'nun *Kraliçe Loana'nın Gizemli Alevi* romanları hatırlama, varoluş ve benlik meselelerinin iç içe geçtiği hikayeleriyle zihin-beden ilişkisini dert edinen ve bu bağlamın içinden insan olmaya dair güncel sözler söyleyen iki metin. Ayrıca, *Nisyan* ve *Loana*, paylaştıkları temanın ötesinde, belleğin ve edebiyatın ortak paydası olan anlatisallık ile kurdukları içerik-biçim dinamikleriyle de özgün metinler olarak dikkat çekiyorlar. Benzer meselelere birbirine paralel ama gidişatı farklı yönlerden yaklaştıkları için de çağdaş edebiyatın kültürler ötesi haritasında ilgi çekici karşılaştırmalara imkan tanıyorlar.

Nisyan'ın anlatıcısı bir yazar ve demansın pençesinde elinden kayıp giden yazarlığına, yazarlığının anılarda kalan gerçekliğine tutunarak yaşama asılmaya çalışıyor. Bu kısa roman bir paragraflık sayfalardan ve bölümler arasında kimi zaman kopukluk kimi zamansa devamlılık olarak süregelen parçalardan oluşuyor. Bahsi geçen kısa parçalı kurgusuyla metin içerikteki zihnin dağılımını biçimsel olarak da başarıyla yansıtıyor. Anlatıcının hatırladıkları ve hatırlayamadıkları üzerinden çevresini, bedenini ve etrafındaki insanları algılayışının yarattığı çalkalanmalar travmalı bir zihnin karmaşasını gözler önüne seriyor. Metindeki imgeler ve cümleler arasındaki bağlantılar karakterin bozguna uğramış benlik algısını tamamlarken etkileyici bir psikolojik portre ortaya çıkıyor.

Kraliçe Loana'nın Gizemli Alevi ise belli bir olay örgüsü etrafında kurgulanmış bir roman. Antika kitaplar uzmanı sahaf Yambo geçirdiği inme nedeniyle gözlerini hastanede açıyor ve hikaye kaybettiği hafızasını geri kazanma çabası etrafında geliyor. Geçmişle oluşan kopukluklar ve bağlantılar karakterin hatırladıkları

üzerinden, hatırladığı kadar ve hatırladığı şekilde geridönüşlerle evrilen bir süreç olarak işlenmiş. Karakter onu yaşama bağlayan ve yaşadığının kanıtı olan hatıralarını geri kazanabilmek için geçmişine, çocukluğunun geçtiği eve ve kişisel geçmişi ile İtalya'nın yakın tarihinin kesişme anlarına bir yolculuğa çıkıyor. Bu sürecin rehberliğini ise hayatı boyunca okuduğu metinlerden hatırladığı alıntılar ve imgeler yapıyor. Yambo okuduklarının izinde kendini bulmaya, daha doğrusu, benliğini yeniden kurmaya çalışıyor. Eco'nun teknik özgünlüğü ise burada devreye giriyor ve *Loana* tam anlamıyla bir metinlerarasılık söleni olarak dikkat çekiyor. Okur, karakterin peşinde, dönemin popüler akımları, edebi metinleri ve propaganda araçları arasında gezinerek modern İtalya tarihini keşfediyor.

Umberto Eco'nun romanı "en zalim ay" olan Nisan'da, adını hatırlamayan karakterin, içinde imgeler barındırmayan bir rüyadan uyanmasıyla başlıyor. O "sütlü bir gri"likte asılıyken "sisin kuleler arasında salındığı" gri şehir Bruges'ten

“anı”lar, Georges Rodenbach’ın şiirinden satırlar ve araya giren Gordon Pym’in sözleri zihnine hücum ederek imgesiz rüyanın boşluğunu hızla dolduruyor. Daha ilk sayfalarından başlayan alıntılarla kurulan dağınık nizam, anlatı boyunca karakterin zihinsel arayışının parçalarını oluşturuyor. Temrin gibi tekrarlanan “sis”li, “pus”lu alıntılarla oluşan atmosfer, hafızasını yitiren Yambo’nun zihninin içinin sözel-görsel yansıması olarak ana kurguyu yapılandırıyor. Sis imgesi hafızanın dehlizlerinin simgesel temsili olmakla beraber metnin edebi metinlerarasılığının da ilmeği görevini görüyor. Bu denli yüklü bir metinlerarasılık okura saklambaç oynarcasına bir okuma deneyimi sunuyor.

Nisyan’ın anlatıcısı ise ilk olarak karanlığın içinden “fısıldıyor.” Hayatının vardığı nokta zamanı dokuyan şişlerin takırtısında, bedeninin zayıflığında ve kelimeler üzerindeki hükmünü yitirmişliğinde ifade buluyor. Ömrün, bedeninin ve zihnin tükenmişliği ile karanlık, gölge ve sis imgeleri arasında kaybolmuşluk hissi anlatıcının dağılan gerçekliğini oluşturuyor. Karakterin kimi zaman bir fenerin ışığında, kimi zaman bir mumun cılız alevinde zihninin karanlığıyla mücadelesi yaşama uzanan bir köprü kurma çabasına dikkat çekiyor. Anlatıcı, zihinsel bütünlüğünü yitirdikçe, kendini eski ben’in bir gölgesi olarak görüyor, “zavallı içi boş bir karanlık,” aslı olmadan varolamayacak, aslında varolmayan bir yansıma. Teknik olarak baştan kaybedilmiş bir mücadelenin son demlerinde “yaşadıkça uzaklaşıyor” kendinden.

Hafıza kaybının sisli, karanlık, bulanık yansımaları tematik olarak iki metni birbirine yakınlaştırırken karakterlerin metinlerle kurdukları ilişki yazarlarının kendilerine özgü bakış açılarına dikkat çekiyor. Eco’nun bir okur anlatısı olarak kurguladığı *Loana*’da Yambo’nun okurluğu hem hayatının tanımlayıcısı hem de yaşadığı zihinsel çöküşten çıkış noktası olma işlevini taşıyor. Karakter, tek hatırladığı detayların alıntılar olması nedeniyle, önceden okuduğu kitapları yeniden okuyarak kim olduğunun peşine düşüyor. Hatta telaşla sayfaların arasında ailesini, gizemli alevini ve kendini ararken sağlığını yeniden tehlikeye sokuyor. Bir yandan ileriye dönük varolmaya devam etme çabası, diğer yandan geriye dönük varolduğunu kanıtlama ve varolanı hatırlama derdi iç içe geçerken kendini küllerinden yeniden yaratmaya çalışıyor. Bu çabanın eşliğinde, karakterin benlik ve varoluş algısı en baştan kurgulanırken bellek yaşam ile kurulan köprü olarak ön plana çıkıyor.

Love and death	
Date Due	Borrower's Name
JUN 20 41	Mr. Ginasch
JUN 30 41	Mrs. Bauerbach
JUL 22 41	Mrs. M. C. Malone (Mrs.)
JUL 29 41	Mr. Leonard
AUG 11 41	Mr. Bayle
AUG 21 41	Mr. Bunke
AUG 10 42	R. Michelson
AUG 10 42	Mr. VanderStucken
AUG 11 42	Chris Wolleum
AUG 12 42	Jo Handelman

Gülsoy *Nisyan*’da benzer bir deneyimi tersi yönde, bir çözümlü süreci olarak işliyor. Bir yazar hikayesi olarak kurguladığı anlatısında hatırlamanın yaşama köprü oluşu o köprünün parça parça dökülmesinde ifade buluyor. Yambo’nun alıntılarına benzer şekilde, *Nisyan*’ın anlatıcısı sağa sola sıkıştırdığı not kağıtlarıyla zihnine ve yaşamına tutunmaya çabılıyor. “Kadın [kağıtları] çöpe atmadığı zamanlarda yaşamayı” sürdürüyor olması verdiği mücadelenin boyutlarını gösteriyor. Bakıcı kadının not kağıtlarını çöpe atışı hafızanın çözümlüyle eş giderken, yazma edimi de yaşamayla bütünleşiyor. Yambo’dan farklı olarak *Nisyan*’ın anlatıcısının parçalanmış yazılarıyla çözülen zihni anlamlı bir bütünlükte şekillenip son bir esere, bitirilmesi arzulan kitaba dönüşüyor. Karakterin yazabilecek kadar yaşamını, hatta yaşamayı hatırlayamadığı bir gerçeklikte yazdıkları okuyanlara anlamlı gelecek ifadelerle sonuçlanmıyor. Bir bakıma, karakter artık varolmama haline doğru köprüyü geçtiğinden ardında kalanların anlayabileceği cümleler kuramıyor. Anlatıcı-yazarın kitabını yazamayışında varolan bir roman *Nisyan*.

Demansın bir süreç olarak deneyimlenmesi ile inmenin getirdiği hafıza kaybının aniliği karakterler için iki farklı uyarı sistemi oluştururken anlatıların kurulumunu da doğrudan etkiliyorlar. *Nisyan*’ın anlatıcısı, durumunun patolojisi gereği ne yaşadığını anlamlandıramadığından, kafasının gitgide karıştığı bir çözümlüste içine kapanarak kendi dışında kalan gerçeklikten uzaklaşıyor. Bu bağlamda, kaçınılmaz içe dönüşün yarattığı kapana kısılmışlık duygusu karakterin eviyle kurduğu ilişkinin niteliğini hem sembolik hem deneyimsel açıdan anlamlı kılıyor. Tanıdık bir mekanın, kişinin ömrünü geçirdiği evinin oluşturacağı güven duygusunun eksikliği unutkanın en yoğun anlarında karanlık ve tehditkar bir biçim alıyor. Karakterin iç dünyasını daha da huzursuz kılan bu deneyim çözümlüün yıpratıcılığını da artırıyor. Bu açıdan Gülsoy’un oluşturduğu psikolojik portrenin hem etkileyici hem de oldukça gerçekçi olduğu söylenebilir.

Eco’nun romanında karakterin hafıza kaybı ani olduğu için gerçekle yüzleşmesi daha bilinçli ve çözüm odaklı geliyor. Bu da karakterin ve anlatının içe doğru kapanması yerine dışa doğru açılmasına neden oluyor. Yambo tıbbi bir sorunla karşı karşıya olduğunun farkındalığıyla kendini arama sürecini kaybetme(me)k değil, bulmak üzerine kuruyor. Bu nedenle de, geçmişe yapacağı yolculuk, hem sembolik hem de deneyimsel olarak, yetişkinlik evinden

çocukluk evine geçtiği mekansal değişimi yapıcı kılıyor. Elbette hatırlama süreci onun için de kolay olmuyor ve Eco da yarattığı duruma özgü bir psikolojik portre çiziyor. Ama *Loana*'nın odağında metinlerarasılık ve kişisel-ulusal tarihin iç içe geçişi olduğundan *Nisyan*'daki psikolojik yoğunluğa ulaşmıyor. Yambo'nun hikayesi hayatı boyunca okuduğu kitaplar ve kendi yaşadıklarından oluşan bir mozaik benlikte sonlanıyor.

Gülsoy'un unuttuklarıyla kendinin gölgesi haline gelen yazar-anlatıcısı ile Eco'nun hatırlayarak sislerin ardında kendini arayan sahafı yitirdikleri üzerinden yaşanmışlıkların, aslında yaşamının kıymetini hatırlatıyorlar. Ayrıca, bu hatırlatma işlevi *Loana*'da Yambo'nun çocukluğuna dönüşünde, *Nisyan*'da ise anlatıcının kayıp giderken oğlunun çocukluğuna tutunma çabasında varoluşun bir süreç olduğuna da dikkat çekiyor. Dahası, iki karakter için de yaşama kurulan köprü olarak hatırlama, kayıp bir aşkın boşluğunun gölgesinde gerçekleşiyor. Boş berjer ve yanan gizemli alev yaşamın ve varoluşun özündeki kıymetli bir değere, yine eksikliğinde, kuvvetli anlamlar biçiyor.

Nisyan ve *Loana*, yaşlılık ve bellek gibi kritik bir mesele üzerinden, beden ve zihnin tükenişinde, insana dair her daim süregelen bir arayışı anlatıyor. Gülsoy hafızanın çöküşüyle ölümün kıyısında varoluşun çözümünü takip ederken, Eco hafızanın yeniden kurulması çabasıyla unutulmuşun yokluğunda yaşama açılan patikanın izini sürüyor. Bu iki roman merkeze koydukları fizyolojik hafıza kaybıyla, beyni zihin bedeni insan yapan anıların yitirilmesinde, insan olmanın kırılğan doğası ile etkileyici bir yüzleşme imkanı sunuyor.

* *Bu yazı daha önce Sözcükler dergisinin 71. sayısında (Ocak-Şubat 2018) yayımlanmıştır.*

* Umberto Eco'nun *Loana*'sı üzerine daha önce yazdığım bir yazı: [Hafızanın Hafifmeşrepliği: Umberto Eco, Kraliçe Loana'nın Gizemli Alevi](#)

